

Тетяна ГРУШЕВА,
Дар'я ПОНЯТКОВА

“Руське православне коло”: досвід духовного протистояння російській агресії

Розглядається діяльність українського рідновірського напрямку Руське православне коло, що був заснований Світовитом Пашником у Запоріжжі в 2007 р. Представники вирізняються самобутньою поведінкою та світосприйманням, а також мають виразний етнонаціональний світогляд. Руське Православне Коло позиціонує себе проукраїнською силою, громадські і соціальні ініціативи якої суголосні з ініціативами більшості українського суспільства (віряни – активні учасники Революції Гідності, військові та волонтери під час сучасної російсько-української війни). Духовні провідники роблять спроби адаптувати обрядову практику до вимог часу. Ними розроблені нові молитви й обряди: оберегові, за захисників України живих і полеглих, про знищення ворога, про закатованих мирних мешканців українських міст.

Ключові слова: Руське православне коло, релігійні обряди, сучасна російсько-українська війна

Tetiana Grusheva,
Daria Poniatkova

Rus'ke Pravoslavne Kolo (Ruthenian Orthodox Circle): experience of spiritual resistance to Russian aggression

The activities of the Ukrainian native faith movement Rus'ke Pravoslavne Kolo (Ruthenian Orthodox Circle), which was founded by Svitovyt Pashnyk in Zaporizhzhia in 2007, are examined. The representatives are distinguished by their unique behavior and worldview, and also have a specific ethno-national worldview. Rus'ke Pravoslavne Kolo positions itself as a pro-Ukrainian force whose public and social initiatives are consistent with the initiatives of the majority of Ukrainian society (believers are active participants in the Revolution of Dignity, soldiers and volunteers during the contemporary Russian-Ukrainian war). Spiritual leaders make attempts to adapt cult practice to the requirements of the times. They developed new prayers and rites: protective, for defenders of Ukraine living and dead, about the destruction of the enemy, about tortured peaceful residents of Ukrainian cities.

Keywords: Rus'ke Pravoslavne Kolo (Ruthenian Orthodox Circle), religious rites, contemporary Russian-Ukrainian war

У ХХ ст. релігієзнавці зафіксували підвищений інтерес до язичницької традиції в західному суспільстві. Це можна пояснити захопленням фольклором, зміною акцентів у вивченні минулого та появою нової методології у часи постмодерну, яка, як відомо, змінила розуміння національної історії. Реанімація дохристиянських культів, їх популяризація, збільшення кількості послідовників дозволили науковцям говорити про появу таких неоязичницьких напрямків, як “одінізм”, “друїдизм”, “еллінізм” тощо. У них, як правило, домінує надетнічна модель ідентифікації [1]. Щодо розповсюдженості нових ідей, то про неї свідчить кількість сповідників неоязичництва: наприклад, бл. 2 тис. у Польщі [24], орієнтовно 5 тис. у Литві [9, с. 44] (дані на 2017 р.).

В Україні інтерес до язичницької традиції з'явився у ХХ ст., а відродилася вона з відновленням незалежності нашої країни. Про сталість інтересу до такої традиції

III. РЕЛІГІЙНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ

свідчать факти, що в 2018 р. в Україні існувало 144 діючі язичницькі організації [21]. Серед них виокремлюються представники вітчизняного рідновірства, які мають виразну етнонаціональну орієнтацію. Такий феномен вартий окремого дослідження. Актуальність теми підкреслює активна залученість українських рідновірів до громадських, суспільних процесів та всебічна підтримка українського війська, нужденних під час новітньої російсько-української війни. Розглянемо відповіді рідновірів на виклики часу на прикладі діяльності Руського православного кола (далі – РПК), що було засновано в Запоріжжі в 2007 р.

Різні аспекти проблеми українських неоязичників (рідновірів) та національної ідентичності дослідили Ірина Огорокова, Галина Лозко та Дмитро Базик. У представленій статті аналізується трансформація їхньої обрядовості під впливом російсько-української війни на основі матеріалів офіційних сайтів РПК, сторінок соцмереж, інтерв'ю з верховним волхвом Світовитом Пашником.

Українська ідентичність рідновірів має виразні прояви. Це, насамперед, етнонаціональний світогляд, активна громадська і суспільна активність, соціальні ініціативи. У побуті й при здійсненні культових практик віряни використовують слов'янську (національну) символіку (вишиванки, орнаменти писанок, український прапор та герб); мовою богослужіння є українська. Одним із завдань їхньої діяльності є просвітницька робота: ознайомлення населення із культурою, віруваннями, традиційною обрядовістю українського народу в рамках культурно-масових заходів.

Зазначимо, що серед сучасних українських язичників є такі, що підтримують московський панславізм (ця тема потребує окремого дослідження). Українські рідновіри їхню присутність на релігійній мапі України пояснюють пострадянськими впливами та масовою промосковською агітацією. При цьому зазначають, що більшість у проросійських громадах складають етнічні українці, а протиставляти їм українське рідновірство вкрай складно [5]. У той же час переважна більшість неоязичників-рідновірів у період соціально-політичних трансформацій і викликів (наприклад, Революція Гідності) яскраво продемонстрували національну ідентичність та активну громадянську позицію, підтримавши демократичні ціннісні орієнтири. Незаперечним фактом є їхнє розуміння гасел Революції Гідності та активна участь у подіях на Майдані [5]. Причому, окрім участі у цих доленосних подіях, рідновіри виконували обрядові дії на Майдані, що, на їхнє переконання, повинно було покращити перспективи держави: підносили руки догори, тримали коло навкруги ватри; по черзі брали тонку колоду; промовляли власні сподівання щодо майбутнього держави та кидали її у вогнище. Після того співали гімн “Меч Арея”, тримаючись за плечі [7]. Державні зміни пояснюються рідновірськими пророцтвами [2].

Російсько-українська війна, що розпочалася у 2014 р., стала випробуванням для всього українського суспільства. Рідновіри як органічна частина українства продемонстрували патріотичну відповідальну позицію. Прикметним є пояснення представників рідновірства на День захисника України (2017), що найсильніших воїнів Матір-Земля, рідна ненька Україна, приймає до свого війська. І саме вони втілюють її волю – оберігають саму Божественну Матір-Землю і всіх, хто мешкає на ній [4]. Під час Антитерористичної операції (Операції об'єднаних сил) рідновіри брали участь

у волонтерських заходах, вважаючи за “духовний обов’язок усім родом допомагати нашим воїнам захищати рідну Землю” [5; 18].

Після 24 лютого 2022 р. частина рідновірів зі зброєю в руках боронять Україну в лавах ЗСУ та ТРО; а РПК, продовжило допомагати фронту, співпрацюючи із волонтерськими організаціями Запорізького регіону. Верховний волхв РПК Світовит Пашник в інтерв’ю та коментарях давав роз’яснення, що в разі необхідності рідновір може брати до рук зброю для захисту батьківщини, а вбивати ворогів – це священний обов’язок перед своїм родом [5]. Після початку повномасштабного вторгнення в Україну ворожа російська пропаганда робить численні спроби демонізувати українців (в першу чергу військових, а серед них страшний для всіх росіян полк “Азов”). Після звільнення з полону Владислав Дутчак (Доцент) (історик, що опинився серед захисників “Азовстали”) згадував, що при допитах від нього вимагали підтвердження, що в “Азові” є сатаністи, які приносять людей в жертву. На що він відповів: “Вибачте, але єдина жертва, яку я бачив, це хлібчик, який наші хлопці-рідновіри на капищі залишали” [23]. Ці факти доводять, що рідновіри служать в українському війську.

Прикметним є запит українців на духовну підтримку рідновірів. Напередодні Різдва волонтерська організація “Під парасолькою” перед відправленням на фронт маскувальних сіток організувала зустріч із верховним волхвом Світовитом Пашником і берегинєю Ясною Яковенко, які сплели символи Різдва – дідухи. Їх також було відправлено на фронт із закликм “З Колядою! Сонце перемагає темряву, і ми переможемо московських загарбників” [22]. Духовні провідники РПК активно долучаються до волонтерських ініціатив. Наприклад, через соціальні мережі закликають співвітчизників до збору грошей на тканину для плетіння маскувальних сіток [28]; до допомоги українським захисникам фінансово [6] тощо. Небайдужі віряни допомагають волонтерам на складах, розвантажуючи гуманітарну допомогу [18]. Через інтернет вони поширюють матеріали щодо полонених захисників Маріуполя з метою привернути увагу суспільства до цієї проблеми [3].

В умовах повномасштабної війни змінилася співпраця духовних провідників конфесії із запорізькими телеканалами. При цьому обсяг записаних телепередач із участю рідновірів зменшився [18], а змістове наповнення спрямоване не тільки на ознайомлення із традиціями, звичаями, обрядами українського народу, а й на моральну підтримку мешканців області та поширення у контексті повсякденної обрядовості порад відносно збереження морального і фізичного здоров’я під час війни [25; 26].

Ми намагалися з’ясувати, як відроджена за тисячу років релігія оформлює обрядові дії, узгоджує їх з актуальними питаннями, модернізує культову практику. Духовні провідники рідновірів визнають проблему браку побутової щоденної обрядовості, а отже, необхідність у розробці колективних, родинних та особистих молитов та обрядів. Головна вимога до новацій – не відходити від народної культури [27].

Починаючи із 24 лютого 2022 р. РПК інтенсифікувало діяльність. В їхньому обрядовому комплексі відбулися деякі зміни. До вже розвинутого і закріпленого комплексу обрядів – посвята в рідну віру, вінчання, поховання, обряди “Кола Сварожого” – додалися ще й ті, що віддзеркалювали потребу рідновірів у захисті й підтримці вищих сил, духовному підсиленні українських військових [18]. Нові обряди можна

III. РЕЛІГІЙНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ

поділити на такі групи: 1) загальні оберегові обряди, 2) за захисників України живих і полеглих, 3) молитви і обряди про знищення ворога, 4) про закатованих мирних мешканців українських міст.

До оберегових обрядів і замовлянь, що використовують представники РПК в сучасних умовах, додалися ще декілька: обряд приготування оберегової солі в четвер перед Великоднем; обереговий обряд, спрямований на заклик кращої долі; обряд виготовлення оберегових свічок.

Зробимо опис одного з перелічених обрядів – оберегового. Він поєднує в собі як оберегову функцію, так і заклик кращої долі для родини й України. Проводить його жінка в п'ятницю (за уявленнями рідновірів це день богині Макош). Вона має провести підготовку до обряду: одягнути, якщо є, обрядовий одяг, не підперезуючись, залишити волосся розпущеним, запалити свічку на домашньому вівтарі або ж просто поставити на стіл. Потім, проказуючи молитву богині, жінка перемотує клубочок ниток, просячи доброї долі для свого роду, родини, України. Новий клубочок ниток кладе або на домашній вівтар під образом Макош або в таємному місці будинку [12].

Друга група – обряди і молитви за живих і полеглих захисників України. Ця група молитов вже існувала в РПК, але з часу повномасштабного наступу розширилася, поповнилась новими молитвами та бойовими замовляннями (авторськими, а не укладеними на текстах “Велесової книги”) [18]. Окрім звернення до бога Перуна, традиційного для молитов цієї групи, почали з'являтися авторські молитви із закликом до сил природи, історичних постатей допомогти українським військовим здобути перемогу: “Хай тіні не з хрестів козацьких на землю впадуть, а Сірко з братами таємними шляхами на допомогу йдуть, охоронцями-тінями біля кожного воїна неньки встають, захист та міць душам та тілам дають. Воїни підіймаються, зі зброєю небесною в руках йдуть, прямісінько на ціль її наводять, ворога зі світу зводять. Хай тіні не з млинів на воду впадають, а русалчині пісні хвилі підіймають, щоб ворожу зграю хитати, до дна пускати” [15].

Також молитви із закликами до предків: “Роде мій! Предки мої! Закликаю вас сьогодні, в час біди і небезпеки! Гляньте на нас! Почуйте заклик нащадків ваших! Повстаньте силою нашого Духу! Встаньте поруч із народом моїм до бою! Примножте Силу нашу і Славу свою! Допоможіть вистояти і перемогти у цій битві! До Перемоги! Хай буде так!” [8]. Ці молитви можуть читати усі охочі.

Також створено авторські молитви, що мають читати власне воїни: “Вітри Буйні, сини Стрибожі! Чорні хмари збирайте, Летіть у Маріуполь і Силу свою проявляйте... Крутіть, вертіть, метіть... Штурмами море піднімайте. З ворогами нашими грайте. То буде Вам забава! А нам Спасіння! Най буде так! На тому і вирішили!” [16].

19 травня 2022 р. жриця Мароша Лютиця провела молитву, до якої закликала й жінок, про повернення воїнів додому живими й неушкодженими. Для молитви потрібна була вишиванка чи вишивані рушники, свічка. При запаленій свічці й вишиваних рушниках жінка проказувала таку молитву: “Вишиваночка біленька – то є стежечка рівненька, до домівочки, ніжками по долівочці, до рідної мати, дружину кохати, дітей обіймати” (кличуть усіх українських воїнів разом чи когось конкретно на ім'я) [13].

Страшна війна, на жаль, забирає життя мирного населення та українських військових. Рідновіри мають розроблений обряд поминання воїна та певні правила прощання з побратимами (відео за посиланням [17; 20]).

Нерозривно пов'язаною із цими молитвами є третя група – молитви на знищення ворога, яка є найчисленнішою серед усіх нових у конфесії. У РПК завжди існував культ воїна, пов'язаний із настановою боронити свою землю, тому молитви на відплату ворогу були ще з початку російсько-української війни. Але в нових молитвах простежуються кілька тенденцій: звернення, окрім Перуна – бога-покровителя військових, ще й до Марі – богині смерті, рідше до Матері-Землі та інших богів. Ці молитви є авторськими, а не складеними із використанням текстів “Велесової книги” [18].

Обрядові практики рідновірів на підтримку українських військових спрямовані на допомогу в протистоянні з ворогом. Одна з молитов – звернення до Радогоста (Гніва Божого), який стирає з лиця землі всіх, чий час прийшов. Молитва використовується з 2014 р. [19]. Існують молитви, звернені до кількох богів, зокрема до Перуна, Велеса, Стрибога – бога вітрів. У молитві просять богів: Перуна – знищити ворогів його міфологічною сокирою; Велеса – дезорієнтувати і заплутати ворогів, бо він покровитель таємних знань; Стрибога – пустити вогняні стріли точно в ціль по зайдах (заклик на відплату). У молитвах до Марі просять допомогти військовим вигнати ворога із української землі: “а чужинців в марево... в холоднеє вариво... Як прийшли – то згнули! Птахи очі винули!” [до Марі]; “Нехай гнів Твій розірве супостата і стане він камінням та вуглем, по якому пройдеш Ти переможно і військо Українське рушить слідом”; “Благослови бій-помсту за дітей, жінок скатованих!” [10].

Берегиня Ясна Яковенко склала молитву до Матері-Землі з проханням допомагати українським воїнам, адже вони захищають Землю-Матір і сподіваються на її захист і допомогу; щоб все живе на землі – усі звірі і рослини – сприяли знищенню ворогів, щоб сама земля горіла у загарбників під ногами [29].

Також верховний волхв РПК Світовит Пашник, переосмислюючи тексти “Велесової книги” і сучасні події, створив молитву до Русі-України, де просить допомоги в богів для українського народу, для того щоб перемогти кровожерливих ворогів, покаравши їх справедливим мечем, щоб онуки Дажбожі мали щастя на своїй священній землі. Жриця Мароша Лютиця закликала жінок провести обряд для збільшення сил української землі і для допомоги військовим. Для проведення обряду потрібен горщик із українською землею, стрічка червоного кольору, чиста вода, насіння, щоб посадити в землю. Над землею у горщику проказують замовляння про те, що це наша українська священна земля, вона дуже сильна, могутня, що ворогам зась її топтати, що на цій землі ми господарі. Після того, як посадили насіння, горщик треба обмотати червоною стрічкою і дбайливо доглядати за рослиною [11]. Цей обряд є переосмисленням народних традицій [18].

Абсолютно новими для конфесії стали обряди й молитви за закатованих мешканців українських міст, що склалися під впливом подій лютого-березня 2022 р., до них належать молитви про помсту за закатованих, за упокоєння їхніх душ, молитви і обряди переводу душ тих, хто не був належно похований. Жриця Марі Мароша Лютиця закликає запалити свічку за загиблих і закатованих жителів українських міст

III. РЕЛІГІЙНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ

під час проведення обряду опівночі (обряд переводу душ закатованих), розпочинати і закінчувати день з молитвою про загиблих і закатованих і про весь український народ. Світлим силам молитися опівдні, а темним – опівночі [14].

Таким чином, українські рідновіри РПК тісно включені в сучасні суспільно-політичні процеси: частина з них воює в лавах ЗСУ, інші – активно допомагають фронту, працюючи з волонтерськими організаціями, підтримуючи моральний стан мирних мешканців духовною діяльністю. З початку повномасштабного вторгнення в Україну до вже усталеного обрядового комплексу додалися чотири групи обрядів: загальні оберегові, котрі здійснюються переважно жінками; молитви і обряди присвячені живим і загиблим українським захисникам (кількість таких обрядів збільшилась: поруч із традиційними текстами на основі “Велесової книги” з’явилися й авторські молитви, звернені не тільки до покровителя воїнів бога Перуна, а й до предків, сил природи, історичних постатей, шанованих українським народом); обряди на вигнання ворогів з української землі (їхня кількість збільшилася, тепер, окрім Перуна, вони звернені й до Мари – богині смерті, Велеса – бога таємних знань та мудрості, Стрибога – бога вітрів); цілком новими є обряди й молитви про помсту за закатованих і загиблих мешканців українських міст.

1. Базик Д. Неоязичництво в сучасних релігійних шуканнях українців. URL: <https://www.religion.in.ua/main/analitica/15158-neoyazichnictvo-v-suchasnix-religijnix-shukannyaх-ukrayinciv.html> (дата звернення: 10.01.2023).

2. Варців С. З нами українські боги! Рідновірський календар Майдану і пророцтво волхва Ясуня. URL: <https://firtka.if.ua/blog/view/z-nami-ukrainski-bogi-ridnovirskij-kalendar-majdanu-i-proroctvo-volhva-asuna200680> (дата звернення: 10.01.2023).

3. Врятуйте захисників Маріуполя! *Рідновір*. URL: <http://ridnovir.in.ua/index.php/novyny/445-vriatuite-zakhysnykiv-mariupolia> (дата звернення: 10.01.2023).

4. День захисника України та День козацтва на Хортиці. *Рідновір*. URL: <http://ridnovir.in.ua/index.php/ridna-vira/201-den-zakhysnyka-ukrainy-ta-den-kozatstva-na-khortytsi> (дата звернення: 10.01.2023).

5. Дмитрук І. Інтерв’ю зі Світовитом Пашником, верховним волхвом Руського Православного Кола на тему: “Українські рідновіри: революція гідності та війна на Сході”. URL: <http://ridnovir.in.ua/index.php/ridna-vira/159-interv-iu-zi-svitovytom-pashnykom-verkhovnym-volkhvom-ruskoho-pravoslavnoho-kola-na-temu-ukrainski-ridnoviry-revoliutsiia-hidnosti-ta-viina-na-skhodi> (дата звернення: 10.01.2023).

6. Допоможемо армії України! *Рідновір*. URL: <http://ridnovir.in.ua/index.php/novyny/438-dopomozhemo-armii-ukrainy> (дата звернення: 03 березня 2022).

7. Загальне для всіх нас – це Україна: рідновіри проводять свої славлення на Майдані. *Релігійно-інформаційна служба України*. URL: https://risu.ua/zagalne-dlya-vsih-nas-ce-ukrajina-ridnoviri-provodyat-svoji-slavlennya-na-maydani_n66363 (дата звернення: 10.01.2023).

8. Заклик прашурів на допомогу. *Facebook*. URL: <http://surl.li/elbhl> (дата звернення: 10.01.2023).

9. Лозко Г. С. Революція світогляду в концепції “Задруги” Яна Стахнюка. *Наукові праці: наук. журнал Чорноморського національного університету ім. Петра Могили / ред. кол.: Ю. В. Котляр (голова) та ін. Миколаїв, 2017. Т. 292. С. 44–47.*

10. Мароша Лютиця. Молитва. Маріуполь – місто Марії. Місто у моря. *Рідна віра*. URL: <https://www.svit.in.ua/tvor/marosha.htm> (дата звернення: 10.01.2023).

11. Мароша Лютиця. Обряд із горщиком та червоними стрічками. *Facebook*. URL: <http://surl.li/elbed> (дата звернення: 10.01.2023).
12. Мароша Лютиця. Обряд на День Великої Макоші. *Facebook*. URL: <http://surl.li/elbdu> (дата звернення: 10.01.2023).
13. Мароша Лютиця. Обряд про повернення воїнів на день вишиванки. *Facebook*. URL: <http://surl.li/elble> (дата звернення: 10.01.2023).
14. Мароша Лютиця. Про себе і заклик до молитов. *Facebook*. URL : <http://surl.li/elbgi> (дата звернення: 10.01.2023).
15. Молитва Інни Ковальчук для жінок. *Facebook*. URL : <http://surl.li/elbfx> (дата звернення: 10.01.2023).
16. Молитва Ярини для воїнів. *Facebook*. URL: <http://surl.li/elbno> (дата звернення: 10.01.2023).
17. Обряд помину воїна. *Рідновір*. URL: <http://ridnovir.in.ua/index.php/ridna-vira/371-obriad-romupu-voina-vyduvo> (дата звернення: 10.01.2023).
18. Поняtkова Д. Інтерв'ю із верховним волхвом Руського Православного Кола Світовитом Пашником 13.01.2023р. (архів авторки).
19. Посвята Світляку – молитва для батальйону “Азов” (відео, жовтень 2014). URL: <https://rogljad.te.ua/protystoyannya-kyjiv/molytva-dlya-bataljONU-azov-video.html> (дата звернення: 10.01.2023).
20. Прощання з побратимом Владиславом Литвиненком. Янголи Маріуполя. *Рідна віра*. URL: <https://www.svit.in.ua/news/new194.htm> (дата звернення: 10.01.2023).
21. Релігійні організації в Україні (станом на 1 січня 2019 р.). *Релігійно-інформаційна служба України*. URL: https://risu.ua/religiyni-organizaciji-v-ukrajini-stanom-na-1-sichnya-2019-r_n97463 (дата звернення: 10.01.2023).
22. Робимо дідуха. *Рідновір*. URL: <http://ridnovir.in.ua/index.php/novyny/452-robymo-didukha> (дата звернення: 10.01.2023).
23. Руденко Є., Ларін Д. Владислав Дутчак з “Азовстали”: Якщо б треба було описати одним словом полон, то це було б слово “туга”. URL: <https://nezhatin.com.ua/2022/11/09/vladyslav-dutchak-z-azovstali-yakshho-b-treba-bulo-opysaty-odnym-slovom-polon-to-tse-bulo-b-slovo-tuga/> (дата звернення: 10.01.2023).
24. Шиженьський Р. Язичницька Польща. URL: <https://novapolshcha.pl/article/yazichnicka-polsha/> (дата звернення: 10.01.2023).
25. Я залишаюсь вдома. *Рідновір*. URL: <http://ridnovir.in.ua/index.php/novyny/439-yalyshaius-vdoma> (дата звернення: 10.01.2023).
26. Як святкувати у війну? *Рідновір*. URL: <http://ridnovir.in.ua/index.php/novyny/453-yak-sviatkuvaty-u-viynu> (дата звернення: 10.01.2023).
27. Яковенко Я. (Ясна). Впровадження побутової магічної обрядовості. *Рідна віра*. URL: <https://www.svit.in.ua/stat/st92.htm> (дата звернення: 10.01.2023).
28. Яковенко Я. (Ясна). Збір на сітки. *Facebook*. URL: <http://surl.li/ektdr> (дата звернення: 10.01.2023).
29. Яковенко Я. (Ясна). Молитва до Матері-Землі. *Рідновір*. URL: <http://ridnovir.in.ua/index.php/novyny/457-molytva-do-materi-zemli> (дата звернення: 10.01.2023).